

PRESA

și

DREPTURILE

OMULUI

Institutul Român pentru Drepturile Omului

Institutul Român pentru Drepturile Omului

**Presa
și
Drepturile Omului**

Culegere din publicistica interbelică

Cuvânt înainte și selecția textelor:
Mircea Dumitrescu

București, 1997

Redactor: Rodica ȘERBĂNESCU

Tehno-redactare computerizată: Dan MAZĂLU

Notă asupra ediției

Într-o lume în care "informația și comunicarea joacă un rol de mare importanță în ceea ce privește atât formarea atitudinii individuale a cetățeanului, cât și evoluția societății și a vieții democratice", relația dintre mass media și drepturile omului impune o atenție deosebită.

Din acest motiv, presa scrisă și audiovizuală face obiectul unei preocupări constante a Institutului Român pentru Drepturile Omului, concretizată în teme de cercetare, formare și dezbatere științifică din sfera dreptului la informare și a libertății de exprimare, dar și a responsabilităților specifice privind respectul,

protecția și promovarea tuturor drepturilor omului consacrate de Declarația Universală adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948.

Lucrarea de față, care cuprinde un mănunchi de reflecții despre gazetărie și presă, spicuite din scrierile unor jurnaliști al căror nume aparține istoriei, se adresează în special noilor generații de slujitori ai condeiului.

Dar, în același timp, ea oferă repere semnificative, poate chiar subiecte de meditație, și pentru persoane din alte categorii socio-profesionale, cercetători, oameni politici, legiuitori, sau "simplici cititori" de gazete.

Editorul

Cuvânt înainte

Ideea promovării și respectării drepturilor omului este foarte generoasă, dar rămâne "literă moartă", dacă nu este corect mediatizată; contează mult și mijloacele audio-vizuale, dar în principal presa scrisă este aceea care transmite, pe orizontala spațiului și pe verticala timpului, tot ce se realizează în legătură cu drepturile omului.

În măsura în care presa consemnează manifestările organizate pe plan național și mai ales internațional, cu direcționare exactă spre diferitele domenii aparținând problematicii drepturilor omului și a libertăților sale fundamentale, această consemnare trebuie făcută cu respectarea tuturor principiilor deontologice ale profesiei de ziarist. Altfel, se ajunge la rezultate opuse celor dorite: de la o idee generoasă se ajunge la un pretext pentru întreținerea unor

conflicte artificiale de interes (a se vedea, spre exemplu, problema drepturilor persoanelor aparținând minorităților)

De ce am ales perioada interbelică? Selecția textelor din această perioadă a urmărit "ceva" mult mai aproape de tematica, repet, generoasă a drepturilor omului; spre exemplu Pamfil Șeicaru pronunțându-se în diversele momente ale activității sale gazetărești asupra normelor pe care un jurnalist trebuie să le respecte, implicit servește ideea că și în problematica drepturilor omului profesionalitatea, astfel cum o recomandă el, trebuie să caracterizeze discursul ziaristic.

Se poate spune că opiniile despre presă și deontologia gazetărească ale unor personalități interbelice sunt depășite și prin urmare nu mai prezintă interes?

Analiza textelor selectate și culese pentru lucrarea de față dovedește că răspunsul la această întrebare poate fi doar unul negativ. Cele scrise atunci rămân pe deplin valabile și astăzi. Ele răspund normelor și criteriilor celor mai moderne, consacrate și recunoscute

pe plan internațional.

Concludentă în acest sens este Rezoluția 1003 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, din care redăm aici, în întregime, primul capitol:

1. În afara drepturilor și obligațiilor legale, stipulate în legislația de specialitate, mijloacele de informare în masă au o răspundere morală față de cetățeni și de societate, răspundere care trebuie scoasă în evidență mai ales în momentul actual, când informația și comunicarea joacă un rol de mare importanță în ceea ce privește atât formarea atitudinii individuale a cetățeanului, cât și evoluția societății și a vieții democratice.
2. Profesia de ziarist implică drepturi și obligații, libertăți și responsabilități.
3. Principiul de bază al oricărei evaluări etice a ziaristicii este că trebuie făcută o distincție clară între știri și păreri, evitându-se orice confuzie între acestea. Știrile sunt informații, adică fapte și date, în timp ce opiniile exprimă gânduri, idei, convingeri sau judecăți de valoare ale mijloacelor de informare în masă, editorilor sau ziariștilor.
4. Știrile trebuie difuzate cu respectarea adevărului, după ce au fost efectuate verificările de rigoare, prezentarea, descrierea sau narațiunea fiind făcute într-un mod imparțial. Zvonurile nu trebuie confundate cu știrile. Titlurile și rezumatele știrilor trebuie să reflecte cât mai fidel conținutul faptelor și datelor prezentate.
5. Exprimarea opiniilor poate consta în reflecții sau comentarii asupra unor idei generale sau în observații privind informații cu fundament real. Deși opiniile sunt inevitabil subiective și, prin urmare, nu pot și nu trebuie supuse criteriului adevărului, ele trebuie totuși exprimate într-o manieră onestă și etică.
6. Opiniile exprimate sub formă de comentarii ale unor evenimente sau acțiuni ca referință la persoane și instituții nu trebuie să nege sau să ascundă în mod intenționat fapte sau date reale.

Am optat pentru o prezentare cronologică a unor fragmente din publicistica interbelică, cu indicarea anului de apariție, considerând că în felul acesta se va putea înțelege mai bine legătura dintre idee și momentul când ea a fost promovată.

Indiferent, însă, de momentul în care au văzut pentru prima dată lumina tiparului, aceste texte, ce poartă semnături ilustre, înscrise în istoria presei române, sunt purtătoare ale unui mesaj important, în consonanță cu valorile universale ale drepturilor omului, rămânând mărturii ale continuității unei gândiri responsabile asupra menirii sociale a presei și a gazetarilor, asupra libertăților lor, dar și asupra rigorilor ce trebuie, deopotrivă, respectate.

Mircea Dumitrescu

Pamfil Șeicaru

Reflexul exact al vieții politice în special și al vieții sociale ni-l dă presa. Presa este bună sau rea, cinstită sau incorectă, idealistă sau nu, inteligentă sau mediocră, după cum este societatea pe care o reflectă.

-1919-

Nicolae Iorga:

Tot secolul al XVIII-lea din istoria Angliei este plin de pamflete, care făceau gloria unui Swift și în care motive de critică generală, răzbunări personale, anecdote insultătoare, considerații filozofice și tot ce mai vrea cineva, se găsesc cufundate împreună într-un amestec care era pe gustul bizar al nației și al secolului.

-1922-

Nicolae Iorga:

Ziarul independent, ceea ce înseamnă prea adeseori acela care urmărește curentele simpatiilor și antipatiilor generale, are să ajungă la un tiraj mai mare și la o influență mult mai adâncă decât acelea ale foilor de partid silite adesea a-l contrazice, totdeauna a-l imita.

-1922-

Constantin Bacalbașa:

Putem afirma că presa română, de la începuturile ei, a fost națională. Ideea națională i-a dat naștere, ideea națională a făcut-o să crească, ideea națională a călăuzit-o neîncetat, până în zilele pe care le trăim.

-1922-

Constantin Bacalbașa:

Nu trebuie să pierdem din vedere că toți ziaristii
epochei de reculegere națională au fost - la
deosebite trepte - niște apostoli ai neamului; ori care
erau deosebirile ce-i despărțeau pe câmpul ideilor, toți
erau credincioși naționaliști și nestrămutați români.

-1922-

Pamfil Șeicaru:

Faptul spontan răsărit, faptul neprevăzut este imediat cercetat de curiozitatea neostenită a gazetarului căruia nu i se îngăduie lungile meditații și transpunerea anevoioasă prin alambicarea stilistică: din ciocnirea unei inteligențe, a unei sensibilități cu un fapt trebuie să țâșnească spontan și, totuși, ordonat, expresia inteligibilă a unei notații de impresie. Imaginea nu este îndelung elaborată, nu trebuie să fie îndelung căutată, trebuie să înflorească grăbită, în ritmul nervos al unei fraze ce închide succint un întreg capitol dintr-o expunere greoaie, iar ideea să șerpuiască vioaie prin limpezimea articolului. Cuvântul rămâne doar un mijloc de expresie, iar fraza vehiculul unei gândiri, desfășurarea amplă ce dă iluzia stilului bogat fiind un jaf în atenta bunăvoință a cititorului.

-1925-

Ion Vinea (pseudonim Dr. Caligari):

Gazeta critică de pe vremuri a evoluat înspre un simplu afiș al faptelor, utilizate în convorbirile cotidiene, cu un minim de comentariu. Și încă hegemonia lor nu este asigurată. Ziua de mâine va găsi poate că ele țin un loc prea mare în viață. Vom avea placarde vaste la răspântii sau proiecțiuni cinematice pe cearceaful firmamentului. Și ne depărtăm astfel, din ce în ce, de presa care putea lua direcțiunea opiniilor, necum a evenimentelor.

-1929-

Pamfil Șeicaru:

Nu odată am scris asupra aceluiași capitol: *necesitatea propagandei în străinătate. Nu există; sau când își amintesc de nevoia unei propagande, se face fără nici o noimă. Un guvern sau ministrul de externe are nevoie de puțină atmosferă peste hotare: atunci seduce, cu fondurile așa de convingătoare, câțiva gazetari străini, care strecoară câteva articole sau telegrame favorabile. Iată la ce s-a mărginit o propagandă românească în străinătate. Ce înseamnă un articol sau mai multe articole, plus câteva telegrame apărute în ziarele străine, față de o acțiune sistematică de afirmare, de radiere a unei atenții, de captare a simpatiilor durabile? Nimic sau aproape nimic. O țară poate cuceri prietenii prin ceea ce este durabil, prin ceea ce formează titlurile ei de participare în cultura umană.*

-1929-

Pamfil Șeicaru:

Statul nu are același aspect văzut din opoziție și văzut de la postul de grea și permanentă răspundere. Din opoziție totul apare ca o conspirație de fiecare zi împotriva libertății individuale, ca o restrângere a spațiului de mișcare liberă, ca o necurmată împovărare a celui ce se crede deținător al unui fragment de suveranitate națională. Ideea de autoritate apare vrăjmașă ireductibilă a ideii de libertate, iar orice afirmare a ideii de autoritate ca o gravă mutilare a ideii de libertate. Dacă un guvern socotește necesară o măsură de severă restricție, pentru opoziție apare ca un atentat la sacrele drepturi ale conștiinței umane; de aceea toate guvernele sunt - indiferent de originea lor - reacționare și toate opozițiile - indiferent de doctrina lor - revoluționare ca tactică.

-1930-

Pamfil Șeicaru:

*S*i ce poate să facă altceva presa de cât să-și îndeplinească funcția ei normală de a fi fidelă interpretă a spiritului acestei țări, de a-i servi măcar pasiunea ei de bolnăvicioasă curiozitate? Suntem de acord că adesea această curiozitate strică, nu-și fixează niciodată limite, nu de eleganță și de delicatețe, ci de interes politic. Curiozitatea mulțimii este totdeauna vulgară, fără rost uneori, dar această curiozitate formează un fel de respirație organică a mulțimii care își impune mai totdeauna cu brutalitate prerogativele ei, ceva mai imprescriptibile decât orice altă prerogativă. Sunt manifestări ale acestei curiozități, care în afară că jicnesc unele nobile sensibilități, cu dreptul omenesc de a fi respectate, strică chiar țării. Dar nimeni nu a inventat încă sistemul

de a pune botniță curiozității mulțimii satisfăcută prin presă. Cenzura? Procese de presă? Experițe care n-au făcut altceva decât să sporească prestigiul presei, să-i creeze chiar o mistică, să-i dea rolul de exponent al mulțimii ultragiate. Cea mai deșănțată libertate a presei face mai puțin rău decât o disproporționată sporire a presei ca prestigiu, ca teribilă autoritate printr-o politică de opresiune, de împiedicare a libertății. Dacă la noi nu avem o forță de constrângere exercitată de presă asupra ritmului vieții politice, faptul se explică prin absența unor martiri ai presei. Mă întreb cine ar avea interesul de a crea o martirologie a libertății presei?

-1930-

Pamfil Șeicaru:

Un reporter, adică un ingenios detectiv politic este cea mai tipică expresie a neastâmpărului de curiozitate, a grabei de a fi informat, de a nu se împăca nici când cu nici o formă de taină ce-ar putea obseda, ce-ar sta ca un obstacol în calea nesățioasei dorinți de a ști. Reporterul este înverșunatul dușman al misterelor. Și ceva misterios se petrecea la Sinaia unde se strângeau cei mai proeminenți miniștri ai cabinetului, unde se prelungeau până la ore târzii din noapte, cu un neîntrerupt "du-te, vino", între palatul regelui și vagonul salon al primului-ministru. O chestie de onoare pentru breaslă ca misterul să fie deflorat, ca cititorul să fie servit prompt și conștiincios și reporterii s-au pus pe lucru.

-1930-

Stelian Popescu:

Si pe când scriitorii străini, zăpăciți de știrile primite de aici fără control și de comunicatele neadevărate ale guvernului, scriu aceea ce scriu, presa noastră, scriitorii noștri, oglinda fidelă a lucrurilor ce se petrec sub ochii lor, nu numai că n-au voie să comenteze, dar nici să spună ce văd cu proprii lor ochi.

-1930-

Stelian Popescu:

*C*âtă vreme partidul azi la guvern era în opoziție, striga pe toate tonurile în apărarea libertății fără limită a presei. De îndată ce s-a instalat la guvern, renegându-și tot trecutul, a exercitat și exercită asupra presei care nu este în solda sa, prigoana cea mai de neînchipuit.

-1931-

Stelian Popescu:

Sunt puțini ziariști care abuzează de scrisul lor, pentru că intelectul lor este așa format, că cel mai slab dintre ei își face un auto-control asupra celor ce scrie, dar oamenii politici, cei mai mulți, sunt lipsiți de cel mai elementar scrupul.

-1931-

Stelian Popescu:

Ințelegem să se ia toate măsurile de apărare legală împotriva presei de șantaj, dar presa adevărată, presa cinstită, trebuie să fie liberă.

-1935-

Nicolae Carandino:

Nimic nu ne oprește să acordăm adversarilor meritele pe care le au. Nici valoarea, nici dreptatea, nici adevărul nu încap în tiparele înguste ale partidelor sau ale clanurilor.

-1935-

Nicolae Carandino:

*C*are ziarist autentic are nevoie să fie întrebat când
subiectul la care a reflectat cel mai mult îi
declanșează amintiri, învățăminte, victorii și eșecuri,
toate schematizate în câteva fraze, în mod obligatoriu
obiective ?

-1935-

Pamfil Șeicaru:

*C*e este presa ? Nu știu ce este... O primejdioasă sau utilă hârtie tipărită. Depinde de regizarea vizibilă a statului sau de regizarea invizibilă - a forțelor anonime. Ce trebuie să fie presa ? O pedagogie cotidiană, spre a înlesni participarea cetățenilor unui stat la soluționarea tuturor problemelor statului. Presa poate amplifica energia spirituală a unei națiuni, cum poate și destrăma puterile ei morale. A ști să dozezi spiritul critic, să-l dezvolți în așa fel încât să nu devină un element dizolvant al puterilor de elan, al încrederii în forțele națiunii - iată arta majoră a unui gazetar. Un entuziasm bleg poate fi tot atât de dăunător cât un criticism steril.

-1935-

Pamfil Șeicaru:

Popoarele care vor ști să încadreze în spiritul statului, care vor ști să facă astfel încât conștiința fiecărui gazetar să fie străbătută de simțul răspunderii lui istorice vor da presei toată puterea de transformare a spiritului public, vor asigura presei rolul de recrutare a energiilor creatoare ale statului. În ceea ce privește selectarea și organizarea elementelor componente ale acestei forțe pe care legiuirile existente ale țării nu o pot conține, o reglementare a profesiei de gazetar e aproape imposibilă. Precum nu poți avea o școală care să dea diplome de poeți, de romancieri, nu poți crea o școală care să dea diplome de gazetari. Se poate însă organiza breasla oamenilor scrisului cotidian astfel încât să împiedice improvizațiile ce înlesnesc toate

aventurile, toate iresponsabilitățile și asigură în acelaș timp o selectare chibzuită a elementelor menite să împrășteze cadrele profesionale. Există un stadiu de ucenicie în toate profesiile. De ce n-ar exista el și în breasla noastră, unde experiența formează elementul esențial în pregătirea profesională. De altfel, orice organizare presupune delimitare. Pe locurile neîngrădite, pe locurile virane nu se poate face grădinărie și exuberanța bălăriilor intră în inerentul oricărui teren nepăzit.

-1935-

Pamfil Șeicaru:

În ceea ce privește influența presei, ea intră în capitolul forțelor hotărâtoare în viața colectivă. Nu există organizație, nu există autoritate care să reziste unei dezlănțuiri de negație din partea presei. Precum orice lege de răspundere a scrisului este nulă fiindcă pedepsirea unui individ sau a mai multora nu înlătură răul pe care lent, cotidian, l-a putut face presa intoxicând spiritul colectiv. O presă străbătută de simțul răspunderii poate suplini, pe de altă parte, toate insuficiențele unei conduceri de stat neprevăzătoare, nehotărâte, neinteligente. O presă poate mobiliza instinctul de conservare al unei națiuni, poate să-i dea un accent implacabil în stare să constrângă un guvern molâu la acte energice.

-1935-

Ion Vinea (pseudonim Dr. Caligari):

S-a propus înăsprirea sancțiunilor... Dar pentru cei răi, înăsprirea sancțiunilor nu poate determina decât înmulțirea precauțiilor. Și ce rezultate poate da o bună lege contra presei, sub regim corupt, cu o magistratură la discreție ? (Facem aici o simplă presupunere, pentru a demonstra înlănțuirile inevitabile: o reformă izolată, e o reformă sterilă).

-1937-

N. Davidescu:

A vorbi despre evoluția ideii naționale în presa românească înseamnă a vorbi despre însuși istoricul acestei prese.

-1938-

Stelian Popescu:

Mai ales azi, când vedem ce se petrece în lumea întreagă, o bună guvernare trebuie să țină seama de starea sufletească a întregului popor și să nu ne facem iluzia că la noi starea sufletească nu este destul de afectată din diferite cauze, unele destul de vădite, altele mai puțin vădite, dar capabile, totuși, să producă îngrijorare.

-1940-

Nicolae Carandino:

Multe talente literare s-au cheltuit în presa dintre cele două războaie mondiale și destule dintre ele n-au găsit la timp prilejul și resortul moral pentru a recupera. Tinerii de azi înțeleg greu sacrificiul deliberat al generației noastre. Scrisul zilnic ne câștigase în așa măsură, încât tot restul trecea pe al doilea plan, fie că era vorba de o călătorie, de o pasiune sau de o carte.

-1943-

Pamfil Șeicaru:

*C*hiar celui mai neînduplecat adversar ești obligat să-i recunoști, cu toată sinceritatea, însușirile, să-i constăți valoarea acțiunilor. Nu dintr-o constrângere morală, ci dintr-o disciplină de gândire, fiindcă poți să-ți examinezi mai bine situația ta proprie atunci când judeci cu o rece obiectivitate poziția adversarului. O pornire sectară îți întunecă dreapta judecată. Negând calitățile adversarului, riști să te amăgești asupra propriilor tale însușiri, cărora le atribui o mai mare putere de acțiune decât reprezintă în realitate.

-1943-

Pamfil Șeicaru:

*C*eea ce va trebui să fie ca o axiomă pentru orice gazetar este: calitatea inteligenței cititorului român. O inteligență sprintă în prinderea sensului mai tainic al unui gând exprimat într-o frază a inteligenței sensibil nuanțată, descoperind păienjenișul aluziilor, bucuros să fie complice la o comunicativitate cu ceea ce se strecoară printre rânduri. Când vama ideilor, cenzura, este mai severă, scotocește mai amănunțit, căutând să-ți surprindă în întortochetura frazei nu știu ce gând subversiv.

-1943-

Pamfil Șeicaru:

Dacă s-ar cunoaște exact ascuțita inteligență a cititorului, atunci toți cei care dețin posturi de conducere, mai mari sau mai mici, în rânduiala Statului, ar fi foarte precauți. Fiindcă cititorul nostru este cetățeanul român primejdios de inteligent, cu o dezvoltare, și mai primejdioasă, a spiritului critic. Îl entuziasmezi cu mare greutate, dar dacă i-ai înșelat așteptările, atunci devii ținta biciuitoarelor lui ironii. Și vai și amar când alimentezi zeflemeaua opiniei publice; zice că ai depășit măsura, că ai făcut să te socoate mai mult decât ești, dar destul să-l stârnești, ca să te socotești un om pierdut. Când ți-ai agățat tinicheaua ridicolului de coadă, nimic nu te mai poate scăpa, chiar dacă ai face miracole.

-1943-

Pamfil Șeicaru:

Increderea cititorului se câștigă greu și se pierde ușor, de aceea apar atâtea ziare și dispar fără urme; au ostenit curiozitatea cititorului, au spulberat încrederea lui. Pot să se coalizeze toate urile, să se ducă cele mai ticăloase campanii împotriva unui ziar, nu influențează decât într-o neînsemnată măsură pe cititori, dacă acel ziar nu-i dezamăgește, continuând netulburat, linia lui de conduită. Cititorului nu-i place să i se forțeze aprecierea, vrea să aibe sentimentul dreptei lui aprecieri, liber formulate: cumpără ziarul care îi place. Așa se explică de ce nu izbutește nici un ziar susținut de un guvern, chiar dacă acel guvern ar fi alcătuit din oameni neprihăniți ca heruvimii. Susținerea de către guvern apare cititorului ca o siluire a liberei lui alegeri, a dreptului de a prețui cum vrea un ziar. De aceea presa dirijată are un efect așa de slab în formarea opiniei publice, iar colportajul șoaptelor un succes absurd fiindcă suplinește ceea ce formează nostalgia cititorului după presa liberă.

-1943-

